

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2019

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

UDC (უაკ) 34(051.2)
ს-216

მთავარი რედაქტორი

ირაკლი ბურდული (პროფ., თსუ)

სარედაქციო კოლეგია:

ჭ ლევან ალექსიძე (პროფ., თსუ)
გიორგი დავითაშვილი (პროფ., თსუ)
ავთანდილ დემეტრაშვილი (პროფ., თსუ)
ბესარიონ ზოიძე (პროფ., თსუ)
თევდორე ნინიძე (პროფ., თსუ)
ნუგზარ სურგულაძე (პროფ., თსუ)
პაატა ტურავა (პროფ., თსუ)
ლადო ქანტურია (პროფ., თსუ)
ნათია ჩიტაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)
ლელა ჯანაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)
გიორგი ხუბუა (პროფ., თსუ)
ლაშა ბრეგვაძე (თ. წერეთლის სახ. სახელმწიფოსა და
სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი)
გუნთერ ტოიბნერი (პროფ., ფრანკფურტის უნივერსიტეტი)
ბერნდ შუნემანი (პროფ., მიუნხენის უნივერსიტეტი)
იან ლიდერი (პროფ., ფრაიბურგის უნივერსიტეტი)
ხესე ანტონიო სეოანე (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)
კარმენ გარსიმარტინი (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)
არტაკ მკრტიჩიანი (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა, 2020

ISSN 1987-7668

სახელმწიფო მოთხოვნის ხანდაზმულობის გავლენა სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობაზე

ხანდაზმულობის ინსტიტუტი წარმოადგენს ერთგვარ ჩარჩოს, რომლის დარღვევა კონკრეტულ სამართლებრივ შედეგთანაა დაკავშირებული. ის პოზიტიურ გავლენას ახდენს მხარეთა ინტერესების დაცვასა და სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობაზე. შესაბამისად, დიდია ამ ინსტიტუტის მნიშვნელობა.

სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობაზე ხანდაზმულობის გავლენის ანალიზი ცხადყოფს, რომ ძირითადი პრობლემა უკავშირდება ხანდაზმულობის მიზნების წარმატებით რეალიზაციისათვის გონივრული ვადის დადგენასთან დაკავშირებულ სირთულეებს. შეუსაბამოდ მცირე ან ხანგრძლივმა ხანდაზმულობის ვადამ შეიძლება უფლებელს სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის, ისევე როგორც მხარეთა შორის გონივრული ბალანსის, დადგენის ინტერესი. შესაბამისად, აუცილებელია ხანდაზმულობის არსისა და მიზნების სიღრმისეული ანალიზი.

საკვანძო სიტყვები: ხანდაზმულობა, სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობა, მოვალის ინტერესი, კრედიტორის ინტერესი, საჯარო ინტერესი, სამართლებრივი უსაფრთხოება, შეზღუდვა, გონივრული, მიზანი.

1. შესავალი

თითქმის ყველა ქვეყნის მართლწესრიგი ითვალისწინებს ხანდაზმულობის ინსტიტუტს. მისი არსებობა განპირობებულია ხელშეკრულების მხარეთა თანასწორობისა და მათი ინტერესების თანაბარი დაცვის საჭიროებიდან გამომდინარე. გონივრული სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადების არსებობა უფლების რეალიზაციის აუცილებელი წინაპირობაა. სწორედ ამიტომ, ძალიან დიდია ამ ინსტიტუტის მნიშვნელობა თანამედროვე საზოგადოებაში.

ზოგადად, დრო დიდ როლს თამაშობს დარღვეული თუ სადავოდ ქცეული უფლების დაცვის საკითხში.¹ მხარეთა შორის გარკვეული სამართლებრივი ურთიერთობები შეიძლება იმდენად დიდი ხნის წინ წარმოიშვას, რომ გავლენა მოახდინოს მხარეთა უფლება-მოვალეობებზე.² უფლების წარმოშობა, ისევე როგორც მისი შეწყვეტა, დაკავშირებულია განსაზღვრულ დროსთან, შესაბამისად, ხანდაზმულობის ვადა ამცნობს უფლების სუბიექტს მისი დარღვეული უფლების სასამართლოს გზით განხორციელების ვადის თაობაზე.³ ხანდაზმულობა იმ მნიშვნელობის მატარებელია, რომ რაღაც ურთიერთობას ადგილი ჰქონდა იმდენად დიდი ხნის წინ, რომ ხანგრძლივი დროის გასვლა პირდაპირ გავლენას ახდენს პირთა უფლებებზე.⁴

ხანდაზმულობის ინსტიტუტი არღვევს კერძოსამართლებრივი ურთიერთობისათვის დამახასიათებელ სახელშეკრულებო ნდობაზე დაფუძნებულ სტაბილურობისა და უწყვეტობის პრინციპს,⁵

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი.

¹ ლილუაშვილი თ., სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, მე-2 გამოცემა, თბ., 2005, 133.

² ახვლედიანი ზ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ავტორთა კოლექტივი: ქანტურია ლ. (რედ.), ახვლედიანი ზ., ზოიძე ბ., ჯორბენაძე ს., ნინიძე თ., თბ., 1999, 316.

³ ზოიძე ბ., ქართული სამოქალაქო კოდექსის შექმნის ისტორიიდან, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, № 6/2003-1, 2003, 110.

⁴ ახვლედიანი ზ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 1999, 316.

⁵ Bucher E., Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil ohne Deliktsrecht, 2. Auflage, Zürich, 1988, 444.

თუმცა აღნიშნულს აქვს თავისი გამართლება. განსაზღვრული დროის გავლის შემდეგ სამართლებრივი სტაბილურობის მოთხოვნა უფრო მეტად დაცვის ღირსია.⁶

ხანდაზმულობის ინსტიტუტის პრაქტიკული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, აუცილებელია, ამომწურავად განისაზღვროს, თუ რა გავლენას ახდენს სახელშეკრულებო მოთხოვნის ხანდაზმულობა სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობაზე, ასევე, ხომ არ იწვევს აღნიშნული ინსტიტუტი მხარეთა ინტერესების არაგონივრულ შეზღუდვას, რაც, თავის მხრივ, შეუსაბამოა სახელშეკრულებო თავისუფლების პრინციპთან.

2. სასარჩელო ხანდაზმულობის ცნება და მისი გავლენა სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობაზე

ხანდაზმულობის ინსტიტუტი რომის სამართლიდან მომდინარეობს. რომის სამართლის წყაროები არ იძლევა ხანდაზმულობის ცნების დეფინიციას, რის გამოც არ მოიპოვება მის შესახებ ზოგადი აღნიშვნა. სიტყვა „*praescriptio*“ რომის სამართალში გამოხატავდა გარკვეულ დროის მონაკვეთს, რომლის განმავლობაშიც კონკრეტული ქმედება უნდა განხორციელებულიყო ან პირიქით.⁷ ამასთან, არსებობდა განსხვავებული შეხედულებები მის სამართლებრივ არსთან დაკავშირებით. კანონისტები სვამდნენ კითხვას, ხომ არ ეწინააღმდეგებოდა ხანდაზმულობა ბუნებით სამართალს. ამ კითხვაზე პასუხი იყო უარყოფითი, რადგან, ერთი მხრივ, ხანდაზმულობა განიხილებოდა დაუდევრობის სანქციად, მეორე მხრივ, ხანდაზმულობის ძალით სამართალწარმოების პროცესი და, შესაბამისად, დავა სრულდება, რაც ისედაც შეესაბამებოდა ბუნებითი სამართლის მოძღვრებას.⁸

შუა საუკუნეებში ხანდაზმულობა, თავისი ბუნებიდან გამომდინარე, განიხილებოდა, როგორც სანქცია დაუდევარი კრედიტორისათვის, შემდგომ ის კვალიფიცირდებოდა არა სანქციად, არამედ ვარაუდად, რომ მხარემ თავისი კონკლუდენტური მოქმედებით უფლება უარყო. მხარეთა ნების აღნიშნული ასპექტი მოგვიანებით ძირითადი საფუძველი გახდა პანდექტიკისტიკისთვის.⁹

მეცნიერებს შორის ყველაზე მნიშვნელოვანს, რომელმაც ხანდაზმულობის აბსტრაქტული ცნება სრულყოფილად აღიარა, წარმოადგენდა Tribaut. ბუნებითი სამართლიდან გამომდინარე, ხანდაზმულობას ის ავრცელებდა, ზოგადად, ყველა უფლების მიმართ და მოითხოვდა ყველა შემთხვევის მიმართ გამოყენების დასაბუთებას პოზიტიური სამართლიდან გამომდინარე.¹⁰

1841 წელს სავინიმი ხანდაზმულობა შეაფასა, როგორც ძალიან მნიშვნელოვანი და ე.წ. „კეთილმოსურნე“ ინსტიტუტი, ხოლო 1975 წელს გამოიცა სპიროს მონოგრაფია, რომელიც ხანდაზმულობას განვითარებული სამართლებრივი სისტემის მქონე სახელმწიფოში შეუცვლელად მიიჩნევდა.¹¹

ხანდაზმულობის ინსტიტუტი გვხვდება სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსში. ის ასევე რეგულირებულია ამჟამად მოქმედ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში (შემდგომში - სსკ), რომე-

⁶ Schmidt-Kessel M., Ein einheitliches europäisches Kaufrecht? Eine Analyse des Vorschlags der Kommission, München, 2012, 529.

⁷ Engelmann J., Dissertation, Die Verjährung nach russischem Privatrecht, 1867, 3.

⁸ Pichonnaz P., Ursprung und Begründung in historischer Sicht, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung, 2015, 521.

⁹ იქვე.

¹⁰ Engelmann J., Dissertation, Die Verjährung nach russischem Privatrecht, Dorpat, 1867, 3.

¹¹ Guckelberger A., Die Verjährung im Öffentlichen Recht, Tübingen, 2004, 1.

ლიც მიღებულია 1997 წლის 25 ნოემბერს. უშუალოდ ტერმინი – „ხანდაზმულობა“ – ქართული წარმომავლობისაა.¹²

ხანდაზმულობის ინსტიტუტის მარეგულირებელი ნორმები გვხვდება გერმანიის სამოქალაქო კოდექსშიც (შემდგომში - გსკ). გსკ-ის ზოგადი ნაწილი შეიცავს ხანდაზმულობის შესახებ ნორმებს, რომლებიც გამოიყენება სხვა სამართლებრივი ურთიერთობის მიმართ. აღნიშნული მიდგომა პანდექტური სამართლით არის ნაკარნახები.¹³

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსში ხანდაზმულობის შესახებ რეგულირება ვალდებულებითი სამართლის თავშია მოცემული, თუმცა არსებობს განსხვავებული რეგულირებებიც. კერძოდ, ინგლისსა და დანიაში არსებობს ცალკე ხანდაზმულობის შესახებ აქტები. მსგავსი რეგულირების ერთ-ერთი ყველაზე შესამჩნევი ნიშანი არის ყოვლისმომცველი რეგულირება.¹⁴

აღსანიშნავია, რომ ინგლისური სამართალი არ იცნობს სარჩელის ხანდაზმულობას. აღნიშნული წარმოადგენს კანონზე დაფუძნებულ უფლებას.¹⁵ ინგლისში არსებობს ხანდაზმულობის შესახებ 1980 წლის აქტი, რომელიც მიუთითებს მრავალ კანონზე. ამასთან, აღნიშნული აქტი უცვლელად ტოვებს სხვა სამართლებრივი აქტებით დადგენილ სპეციალურ ხანდაზმულობის ვადებს.¹⁶

ზოგადად, ხანდაზმულობის ვადა გულისხმობს დროის იმ მონაკვეთს, რომლის განმავლობაშიც პირს ეძლევა სამართლებრივი შესაძლებლობა, დაიცვას საკუთარი უფლებები და ინტერესები.¹⁷ სასარჩელო ხანდაზმულობის დადგენით პირს, რომლის უფლებებიც დაირღვა, აქვს უფლების გარკვეულ პერიოდში დაცვის შესაძლებლობა, ხოლო ამ პერიოდის გასვლა იწვევს მოთხოვნის ხანდაზმულობას.¹⁸

2.1. მოვალის ინტერესის გათვალისწინება სასარჩელო ხანდაზმულობის ქრილში

სასარჩელო ხანდაზმულობის საკითხის შეფასებისას მნიშვნელოვანია მოტივები, რომლებიც კანონმდებლისთვის ხანდაზმულობის მარეგულირებელი ნორმების დადგენისას ძირითადი იყო. ერთმანეთისაგან უნდა იქნეს გამიჯნული საჯარო და კერძო ინტერესები. ხანდაზმულობის ინსტიტუტი უფრო მეტად ემსახურება საჯარო თუ კერძო ინტერესის დაცვას, არ არის ერთმნიშვნელოვნად გადანყვეტილი.¹⁹

სასარჩელო ხანდაზმულობის დადგენის ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენს მოვალის დაცვა.²⁰ რაც უფრო მეტი დრო გადის, მით უფრო რთულდება იმის დადგენა, იყო თუ არა ხელმისაწვდომი შეთანხმებული ეკვივალენტი შესაბამის დროის მონაკვეთში და მით უფრო ნაკლებად ვარაუდობს მხარე, რომ კონტრაქტული ეკვივალენტურობის დარღვევის გამო მოითხოვს მოთხოვნების განხორ-

¹² *ლომიძე ვ.*, ხანდაზმულობა (ტერმინი საკითხისათვის), პროფ. გ. ნადარეიშვილის ხსოვნისადმი მიძღვნილი კრებული: სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიული ნარკვევები, წიგნი I, თბ., 2010, 370.

¹³ *Mann M., Hervier M., Sychold M., Gutachten zum Recht der Verjährung in Deutschland, Frankreich, England und Dänemark, Lausanne, 2011, 10.*

¹⁴ იქვე.

¹⁵ იქვე.

¹⁶ Limitation Act, იხ. <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/58>>, [27.03.2019].

¹⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2018 წლის 24 დეკემბრის №ას-1089-2018 განჩინება.

¹⁸ *კვანტალიანი ნ.*, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 2017, მუხლი 128, ველის ნომერი 2.

¹⁹ *Kepplinger J.*, Zur vertraglichen Verlängerung der kurzen Verjährungsfrist von Schadenersatzansprüchen, Juristische Blätter, Heft 3, 2012, 161.

²⁰ *კვანტალიანი ნ.*, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 2017, მუხლი 128, ველის ნომერი 3.

ციელებას.²¹ მოვალისა და კრედიტორის დაცვის ღირსი ინტერესი თანაბარმნიშვნელოვანია და რამდენადაც მცირდება ხელშეკრულების ერთი მხარის ინტერესი, იმავე პროპორციით იზრდება ეს უკანასკნელი ხელშეკრულების მეორე მხარისათვის, რომელსაც განსაზღვრული დროის მონაკვეთის შემდგომ უნდა გასჩენოდა რწმენა, რომ მოთხოვნა აღარ იქნებოდა მის მიმართ წარდგენილი.²²

კერძო ინტერესი იცავს, პირველ რიგში, მოვალეს განუსაზღვრელი ვადით მოულოდნელი, არსებითად დაგვიანებული მოთხოვნების აღსრულებისგან. მოვალე უნდა იყოს გარკვეული იმ საკითხში, მან ისევ უნდა შეასრულოს ვალდებულება თუ შეუძლია დავალებული საგნის სხვაგვარად გამოყენება.²³

სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტი აგრეთვე ემსახურება მტკიცებულებების მოპოვების თვალსაზრისით მოვალის ინტერესების დაცვას.²⁴ სამართლებრივ ურთიერთობებში დროის გასვლა მუდმივად უკავშირდება მტკიცების ტვირთის გართულებას. შესაძლებელია, მტკიცებულებები დაიკარგოს ან განადგურდეს, მოგონებები ბუნდოვანი გახდეს, ნივთიერი მტკიცებულებები აღარ არსებობდეს. ხანგრძლივი დროის გასვლის შემდეგ შესაძლებელია მონმეები, რომლებსაც შეუძლიათ საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე მტკიცებულებების დადასტურება, აღარ იყვნენ ხელმისაწვდომნი.²⁵ აქედან გამომდინარე, მოვალეს შეიძლება გაურთულდეს კონკრეტული ფაქტის დამტკიცება, რომლის მტკიცების ტვირთიც მას აკისრია.

მოვალე უნდა იქნეს დაცული იმ ზიანისაგან, რაც დროის გასვლას დაუსაბუთებელი მოთხოვნისაგან თავდაცვის შემთხვევაში მოაქვს. იმ შემთხვევაში, როცა მოვალეს აღარ აქვს ის მტკიცებულებები, რომელთა შენახვაც მისთვისაც განსაზღვრულ ფარგლებში იყო სავარაუდო, შეიძლება მან ვერ დაიცვას საკუთარი ინტერესები. სახელშეკრულებო მოთხოვნის ხანდაზმულობის ინსტიტუტი ემსახურება მოვალის დაცვას აღნიშნული შემთხვევისგან.²⁶

მოვალის ინტერესების დაცვის ზემოაღნიშნული მიზანი განსაკუთრებით მაშინ არის მნიშვნელოვანი, როცა მოვალე მოთხოვნის დამადასტურებელ ფაქტებს არ იცნობს ან არ ელოდება მის წინააღმდეგ უფლების განხორციელებას და, აქედან გამომდინარე, არ აქვს მტკიცებულებების დაცვის საფუძველი.²⁷

სახელშეკრულებო მოთხოვნის ხანდაზმულობის მიზანია მხარის ინტერესების დაცვა „იმ პროცესის ნაწილად გახდომისაგან, რომელშიც პოზიციის დაცვა რთული ან შეუძლებელია მოთხოვნის სიძველის გამო.“²⁸ ხანდაზმულობით დაცულია მოვალის ეკონომიკური ურთიერთობები, რომელიც ხანგრძლივი დროის გავლის შემდეგ შეიძლება გაუარესდეს.²⁹

²¹ *Schmidt-Kessel M.*, Ein einheitliches europäisches Kaufrecht? Eine Analyse des Vorschlags der Kommission, München, 2012, 529.

²² იქვე.

²³ *Sebastian B.*, Aktuelle Probleme des Verjährungsrechts, Juristische Ausbildung, 31. Jahrgang, Heft 7/2009, 481.

²⁴ *Derleder P., Meyer T.*, Die Verjährung zivilrechtlicher Ansprüche – Schuldrechtsmodernisierung zwischen Verbraucherschutz und Turbokapitalismus, Kritische Justiz, Nr. 3, 35 Jahrgang, 2002, 326.

²⁵ *ახვლედიანი ზ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 1999, 316; *Guckelberger A.*, Die Verjährung im Öffentlichen Recht, Tübingen, 2004, 74; *Dohse R.*, Die Verjährung, 11. Aufl. München, 2010, 22; *Seidl E.*, Die Verjährung als sozialer Behelf im Rechtsbuch von Hermopolis, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung, 1974, 361.

²⁶ *Koller A.*, Schweizerisches Obligationenrecht: Handbuch des allgemeinen Schuldrechts ohne Deliktsrecht, 3. Aufl. Bern, 2009, §67, Rn. 6.

²⁷ იქვე.

²⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 9 ოქტომბრის №ას-898-860-2014 გადაწყვეტილება.

²⁹ *Klose M.*, Vindikationsverjährung: Gewogen für verfassungswidrig befunden! Rewiss, Heft 2, 2014, 242.

სახელმეკრულებო მოთხოვნის ხანდაზმულობა მოვალეს იცავს იმ შემთხვევაშიც, როცა ამ უკანასკნელმა იცის, რომ კრედიტორის მოთხოვნა საგნობრივად დასაბუთებულია.³⁰ ხანდაზმულობას დაფუძნებული პირის კეთილი ან ბოროტი რწმენა დღეს პრინციპულად უმნიშვნელოა. აღნიშნულის გამართლებად სახელდება ის ფაქტი, რომ ხანდაზმულობა უფლებამოსილი პირის უმოქმედობას ეყრდნობა, რის გამოც ამ ინსტიტუტისათვის ნაკლებად მნიშვნელოვანია ვალდებული პირის სუბიექტური წარმოდგენები.³¹

ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ მოვალე არ არის ვალდებული, ხანგრძლივი დროის განმავლობაში იყოს მზად ვალდებულების შესრულებისათვის, მოვალეს კრედიტორის მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად მუდმივად რომ ჰქონდეს მზად ეკონომიკური საშუალებები, ეს გამოიწვევს მისი ეკონომიკური თავისუფლების,³² ისევე როგორც დისპოზიციური თავისუფლების, შეუსაბამოდ შეზღუდვას.³³ ვისაც სურს ეკონომიკური საქმიანობის ჭკვიანურად განხორციელება, ისე უნდა შეძლოს თავისი საქმის ორგანიზება, რომ საკუთარი შეზღუდული საშუალებები არ გამოიყენოს იმ მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად, რომელთა რეალიზებაც აღარც ელოდება.³⁴

სპირო ხანდაზმულობის მიზნების თაობაზე მიუთითებს, რომ მოვალე დროის გასვლის შემდეგ სერიოზულად აღარ ვარაუდობს მის წინააღმდეგ უფლების განხორციელებას. შესაბამისად, ნაკლებად შეუძლიათ მის მიმართ პრეტენზიის წაყენება. ასევე, მოვალე არც ერთ შემთხვევაში არ უნდა გრძნობდეს თავს მორალური თვალსაზრისით ვალდებულად, უფრო მეტი გააკეთოს, ვიდრე ის დაჰპირდა და კანონი მისგან მოითხოვს. კერძოდ, მაშინაც შეასრულოს ვალდებულება, თავი მსხვერპლად გაიღოს, როცა უფლებამოსილი პირი აღნიშნული ვალდებულების შესრულებას აღარ ითხოვს.³⁵

ხანდაზმულობის ინსტიტუტი მოვალეს არა მარტო იმისგან იცავს, რომ დროის გასვლით არ გართულდეს მტკიცების შესაძლებლობა, არამედ, როცა არ არსებობს მტკიცების სირთულე და კრედიტორის სარჩელი დასაბუთებულია, ხანგრძლივი დროის გასვლა შეიძლება იყოს მოვალისათვის ზიანის მომტანი, თუ მოვალეს გაუჩნდა ნდობა იმ ფაქტის მიმართ, რომ კრედიტორი მის მიმართ მოთხოვნას აღარ განახორციელებს.³⁶

ხანდაზმულობის საფუძვლით მოვალის ინტერესების დაცვა ცალკეულ შემთხვევაში პრიორიტეტულია კრედიტორის ინტერესებთან მიმართებითაც. ეს სრულიად გონივრულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კრედიტორს აქვს უფლების განხორციელების საკმარისი დრო. სხვა შემთხვევაში, მოვალის დაცვის ინტერესებიდან გამომდინარე, მოთხოვნის განხორციელებაზე უარის თქმა შეუსაბამო იქნება როგორც კრედიტორის, ასევე სამოქალაქო ბრუნვაში არსებულ სამართლიანობის პრინციპთან.

³⁰ Koller A., Schweizerisches Obligationenrecht: Handbuch des allgemeinen Schuldrechts ohne Deliktsrecht, 3. Aufl. Bern, 2009, §67, Rn. 6.

³¹ Guckelberger A., Die Verjährung im Öffentlichen Recht, Tübingen, 2004, 74.

³² Liebel F., Die Verjährung von Schadenersatzansprüchen bei Vorliegen mehrerer Aufklärungspflichtverletzungen, ÖBA, 6/17, 404.

³³ Guckelberger A., Die Verjährung im Öffentlichen Recht, Tübingen, 2004, 74.

³⁴ Bergmann A., Der Verfall des Eigentums: Ersitzung und Verjährung der Vindikation am Beispiel von Raubkunst und Entarteter Kunst, Tübingen, 2015, 37.

³⁵ იქვე.

³⁶ Dohse R., Die Verjährung, 11. Aufl. Stuttgart, 2010, 22.

2.2. კრედიტორის ინტერესის გათვალისწინება სასარჩელო ხანდაზმულობის ქრილში

სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტი, გარდა მოვალის ინტერესებისა, ემსახურება კრედიტორის ინტერესების დაცვასაც. კრედიტორისათვის ხანდაზმულობა ინვეს არა მხოლოდ საკუთარ, არამედ ცხადი სამართლებრივი ურთიერთობის ინტერესით განპირობებულ მოლოდინს, ამ უკანასკნელმა მოთხოვნა გონივრულ ვადაში განახორციელოს და მოთხოვნის თაობაზე დავა არ დააყენოს.³⁷

კრედიტორს უნდა ჰქონდეს საკუთარი მოთხოვნების განხორციელების საკმარისი შესაძლებლობა. ხანდაზმულობის ვადის არსებობა რეალურად წარმოადგენს უფლების განხორციელების გარანტიას. ხანდაზმულობის ვადით კრედიტორს შეუძლია უფლების დაცვა უფლების დაცვის აქტიულობისა და შესაბამისი მტკიცებულებების წარდგენის რეალური შესაძლებლობიდან გამომდინარე.³⁸

ზოგადად, ხანდაზმულობის ინსტიტუტი არ ხელყოფს კრედიტორის ინტერესებს. კრედიტორს აქვს შესაძლებლობა, ხანდაზმულობის ვადის ფარგლებში თავისი მოთხოვნის არსებობა ფაქტობრივად გააცნობიეროს, თავისი უფლებამოსილება შეამოწმოს, მტკიცებულებები შეაგროვოს და მოთხოვნის სასამართლოს გზით აღსრულება დაიწყოს.³⁹ თუმცა ცალკეულ შემთხვევაში კრედიტორს არ აქვს შესაძლებლობა, ხანდაზმულობის ვადის გასვლამდე უზრუნველყოს უფლების განხორციელება.⁴⁰

უნდა იქნეს გაზიარებული პოზიცია იმის თაობაზე, რომ თუ უფლების სუბიექტს ხელი ეშლება მოთხოვნის განხორციელებაში ან მას არ აქვს უფლების განხორციელების საფუძველი, ხანდაზმულობა კარგავს თავის გამართლებას.⁴¹ ხანდაზმულობა უნდა იყოს კრედიტორის შესაძლებლობასთან თავსებადი, მოითხოვოს ვალდებულების შესრულება.⁴² შესაბამისად, თუ კრედიტორს არ აქვს მოთხოვნის განხორციელების საკმარისი შესაძლებლობა ან უფლების დარღვევის ცოდნა, ეს გამოიწვევს მისი უფლებების შეუსაბამო ხელყოფას.

2.3. საჯარო ინტერესით განპირობებული ხანდაზმულობა

ხანდაზმულობის ლეგიტიმაციასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია სპიროს 1975 წელს გამოქვეყნებული მონოგრაფია, რომელშიც ეს უკანასკნელი მიუთითებდა, რომ მხოლოდ მოვალის დაცვის ღირსი ინტერესი არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ მოხდეს სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტის ლეგიტიმაცია. ასევე ცხადად უნდა დასაბუთდეს, რატომ შეიძლება იყოს გამართლებული ის სამართლებრივი ზიანი, რომელიც ხანდაზმულობის გამოყენებით კრედიტორს ადგება.⁴³

³⁷ *Thouvenin F., Purtschert T., Schweizer Obligationenrecht 2020, Entwurf für einen neuen allgemeinen Teil, Zürich, 2013, Rn. 1.*

³⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 19 ივლისის №ას-868-814-2012 განჩინება.

³⁹ *Dohse R., Die Verjährung, 11. Aufl. Stuttgart, 2010, 21.*

⁴⁰ *Medicus D., Allgemeiner Teil des BGB, 10. Aufl. München, 2010, Rn. 105.*

⁴¹ *Habscheid W., Die Begrenzung privater Rechte durch Verjährungs-, Verwirkungs- und Fatalefristen, Band I: Die Verjährung der Forderungen, Band II: Andere Befristungen und Rechte by Karl Spiro, Archiv für die civilistische Praxis, 1978, 335.*

⁴² *Pichonnaz P., Ursprung und Begründung in historischer Sicht, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung, 2015, 525.*

⁴³ *Dannemann G., Karatzenis F., Thomas G., Reform des Verjährungsrechts aus rechtsvergleichender Sicht - Hans Stoll zum 65. Geburtstag, Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht/The Rabel Journal of Comparative and International Private Law, 55. Jahrgang, Heft 1, 1991, 699.*

უდავოა ის ფაქტი, რომ უფლებები არა მხოლოდ განსაზღვრულ დროში, არამედ ზუსტად დროის თვალსაზრისით ექვემდებარება ცვლილებას, რომელმაც შეიძლება ის შეასუსტოს ან შეწყვიტოს კიდევ.⁴⁴ ხანდაზმულობას საფუძვლად უდევს ის ფაქტი, რომ კრედიტორის დიდი ხნით უმოქმედობა მოთხოვნის დაუსაბუთებლობას ან შეწყვეტას იწვევს და ეს შეიძლება აღქმულ იქნეს მოთხოვნის განხორციელებაზე უარის თქმად.⁴⁵

ბევრი კერძოსამართლებრივი ნორმა და ინსტიტუტი, რომლებიც აღიარებულია, არ შეიძლება დასაბუთდეს მხოლოდ ორმხრივი ურთიერთობით. ამასთან, უნდა იქნეს გათვალისწინებული საზოგადოებრივი მდგომარეობა.⁴⁶ მხოლოდ კრედიტორისა და მოვალის ურთიერთობიდან გამომდინარე ხანდაზმულობის საფუძვლით უფლების გაქარწყლება არაგონივრულია, მიღწეულ უნდა იქნეს უფრო მეტად გლობალური სამართლებრივი სტაბილურობისა და რაციონალურობის მიზანი.⁴⁷

სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის დაწესებით კანონმდებლის მიზანს წარმოადგენს კრედიტორის მიერ უფლების არათანაზომიერად ან ბოროტად გამოყენების საფრთხის თავიდან აცილება. სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის დაწესება ასევე ხელს უწყობს: სასამართლოს მიერ ფაქტების დადგენისა და შესწავლის პროცესს, შესაბამისად, დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანას; სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილიზაციას; სამოქალაქოსამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტების ურთიერთკონტროლის გაძლიერებასა და დარღვეული უფლების დაუყოვნებლივ აღდგენის სტიმულირებას.⁴⁸

სასარჩელო ხანდაზმულობა უზრუნველყოფს სამართლებრივი ბრუნვის სტაბილურობასა და სამართლებრივ უსაფრთხოებას,⁴⁹ იცავს პოტენციურ მოპასუხეს და უზრუნველყოფს უსამართლობის თავიდან აცილებას,⁵⁰ რომელიც შეიძლება წარმოიშვას, თუ სასამართლოებს, არასაიმედო ან არასრულყოფილ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით, მოუწევთ წარსულში განხორციელებული შემთხვევების გადანყვეტა.⁵¹

ხანგრძლივი დროის გავლით შეცვლილი ან განადგურებული მტკიცებულებები მთლიანობაში გაართულებს სადავოდ გამხდარი მტკიცებულებების საიმედოობის დადგენას.⁵²

კანონი სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტს ითვალისწინებს, პირველ რიგში, საჯარო ინტერესის დაცვის აუცილებლობიდან გამომდინარე. სამართლებრივი ინტერესი სამართლებრივ სტაბილურობასა და სამართლებრივ მშვიდობაზე მოითხოვს, რომ მოთხოვნები, რომლებიც გან-

⁴⁴ Frank P., Befristung, Verjährung, Verschweigung und Verwirkung, Archiv für die civilistische Praxis, Band 206, Heft 6, 2006, 980.

⁴⁵ BGE 90 II 428.

⁴⁶ Medicus D., System und Prinzipien des Privatrechts by Franz Bydliniski, Archiv für die civilistische Praxis, 1997, 317.

⁴⁷ იქვე.

⁴⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს რეკომენდაციები სამოქალაქო სამართლის სასამართლო პრაქტიკის პრობლემატურ საკითხებზე, თბ., 2007, 63; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 11 ივნისის №ას-547-515-2012 გადაწყვეტილება.

⁴⁹ Bucher E., Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil ohne Deliktsrecht, 2. Aufl. Zürich, 1988, 444.

⁵⁰ Habscheid W., Die Begrenzung privater Rechte durch Verjährungs-, Verwirkungs- und Fatafristen. Band I: Die Verjährung der Forderungen. Band II : Andere Befristungen und Rechte by Karl Spiro, Archiv für die civilistische Praxis, 1978, 335.

⁵¹ Agentur der Europäischen Union für Grundrechte und Europarat, Handbuch zu den europarechtlichen Grundlagen des Zugangs zur Justiz, Luxemburg, 2016, 144.

⁵² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2018 წლის 20 აპრილის №ას-313-313-2018 განჩინება.

საზღვრულ ფარგლებში არ იქნა განხორციელებული, აღარ დაექვემდებაროს რეალიზაციას.⁵³ მისი მიზანია უსასრულო მოთხოვნების გარკვეულ სისტემაში მოყვანა.⁵⁴

ხანდაზმულობის ვადები წარმოადგენს საქმის სწორად გადანყვევების ერთ-ერთ ეფექტურ გარანტიას. კერძოდ, გადანყვევებები ემყარება მხარეთა მიერ წარდგენილ მტკიცებულებებს, სწორედ ამიტომ, მტკიცებულებათა საქმეზე ნამდვილობის უტყუარად დადგენის შესაძლებლობა წარმოადგენს სწორი და ობიექტური გადანყვევებების მიღების უმნიშვნელოვანეს წინა პირობას. ხანგრძლივი დროის გასვლის შემდეგ მაღალია ალბათობა მოწმეთა მესხიერების გაფერმკრთალების, არასანდო მტკიცებულებათა რიცხვის გაზრდის და, შედეგად, საქმის ფაქტობრივი გარემოებების არაობიექტური შეფასების.⁵⁵

მართალია, ხანდაზმულობა უნდა ემსახურობდეს მოთხოვნის არსებობისა და აღსრულების განუსაზღვრელობის დასრულებას,⁵⁶ თუმცა მნიშვნელოვანია, რა ვადების დადგენა იქნება ამ მიზნის მიღწევის ეფექტური საშუალება.

სამართლებრივ უსაფრთხოებაზე საზოგადოების ინტერესი განსხვავებულია. მცირე ხანდაზმულობის ვადებს შეიძლება ჰქონდეს ადრეული კონფლიქტის მოგვარების მიზანი⁵⁷ და ემსახურებოდეს სამართლებრივი მშვიდობის სწრაფად დადგომას,⁵⁸ თუმცა შესაძლებელია, მცირე ხანდაზმულობის ვადებმა, პირიქით, პრობლემები შეუქმნას სამართლებრივ უსაფრთხოებას, იმ შემთხვევაში, თუ მცირე ხანდაზმულობის ვადის დანესების შედეგად გამოწვეული უსამართლობა გაცდება განსაზღვრულ საზღვრებს. ამ დროს შეიძლება საზოგადოების ინტერესი შეიცვალოს და მოთხოვნილ იქნეს, რომ ცალკეულ პირებს, ხანგრძლივი დროის გასვლის მიუხედავად, შეეძლოთ მოთხოვნის განხორციელება,⁵⁹ მიუხედავად იმისა, რომ ხანგრძლივი ხანდაზმულობის ვადები ხელს უშლის გვიანი კონფლიქტის დარეგულირებას, მტკიცებულებების გართულებული წარდგენის საფუძვლით.⁶⁰

აღსანიშნავია, რომ ცალკეულ შემთხვევაში, ნაკლის გამო, მოთხოვნის წარდგენის ვადა შესაძლებელია გასული იყოს, როცა კრედიტორი გაიგებს ნივთის ნაკლის შესახებ. მსგავს შემთხვევაში კრედიტორის მოთხოვნის გაქარწყლება ხანდაზმულობის საფუძვლით აშკარა უსამართლო შედეგს გამოიწვევს და, სამართლებრივი უსაფრთხოების ინსტრუმენტის ნაცვლად, სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტი შექმნის მწვავე კონფლიქტს. სიტუაციის გამოსწორება შეიძლება მხოლოდ იმ გზით, რომ ხანდაზმულობის ვადის დენა უნდა დაიწყოს, როცა კრედიტორს ნამდვილად შეეძლება უფლების განხორციელება. ამ შემთხვევებში შეიძლება სახელშეკრულებო მოთხოვნის ხანდაზმუ-

⁵³ *Boemke B., Ulrici B.*, BGB Allgemeiner Teil, Berlin, Heidelberg 2009, Rn. 16; *Gukelberger A.*, Die Verjährung im Öffentlichen Recht, Tübingen, 2004, 72; *Schmidt-Räntsch J.* in: Erman BGB Kommentar, 11 Auflage, Band I, Hamburg, 2004, §194, Rn. 2.

⁵⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 1 ივლისის №ას-17-14-2015 გადაწყვეტილება.

⁵⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2013 წლის 5 ნოემბრის №3/1/531 გადაწყვეტილება „თამაზ ჯანაშვილი, ნანა ჯანაშვილი და ირმა ჯანაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁵⁶ *Meller-Hannich C.*, Die Einrede der Verjährung, Juristenzeitung, 60. Jahrgang, Heft 13, 2005, 658.

⁵⁷ *Derleder P., Meyer T.*, Die Verjährung zivilrechtlicher Ansprüche – Schuldrechtsmodernisierung zwischen Verbraucherschutz und Turbokapitalismus, Kritische Justiz, Nr. 3, 35 Jahrgang, 2002, 327.

⁵⁸ *Greiner S.*, Schuldrecht Besonderer Teil, Vertragliche Schuldverhältnisse, Berlin, Heidelberg, 2011, 130.

⁵⁹ *Bergmann A.*, Der Verfall des Eigentums: Ersitzung und Verjährung der Vindikation am Beispiel von Raubkunst und Entarteter Kunst, Tübingen, 2015, 36.

⁶⁰ *Derleder P., Meyer T.*, Die Verjährung zivilrechtlicher Ansprüche – Schuldrechtsmodernisierung zwischen Verbraucherschutz und Turbokapitalismus, Kritische Justiz, Nr. 3, 35 Jahrgang, 2002, 327.

ლობა გაგებულ იქნეს არა, როგორც მოთხოვნის მცირე ინტერესის გამოხატვის შედეგი, არამედ, როგორც რისკის გადასვლა.⁶¹

ხანდაზმულობის ინსტიტუტის დადგენისას დამატებით სახეზეა საჯარო ინტერესი სახელმწიფო რესურსების ეფექტურ გამოყენებაზე,⁶² მათ შორის, სასამართლოს განტვირთვის ინტერესი⁶³ უსაფუძვლო სარჩელებისგან.⁶⁴ ამასთან, არსებობს ვარაუდი, რომ ხანდაზმულობის მცირე ვადები ხელს უწყობს სასამართლოს განტვირთვისას ხისტი გზით.⁶⁵

მცირე ხანდაზმულობის დადგენა უზრუნველყოფს ხარჯების დაზოგვას, კერძოდ, მტკიცებულების მოპოვების გართულებით შეიძლება გახანგრძლივდეს პროცესი და საქმის განხილვასთან დაკავშირებული სასამართლო ხარჯების ოდენობაც გაიზარდოს, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს მხარის მიერ გადაწყვეტილების მისაღებად გაღებული ხარჯებისა და მიღებული შედეგის აშკარა შეუსაბამობა.⁶⁶

დღეს ქვეყანაში, სასამართლოსადმი მიმართვიანობის მაჩვენებლის გათვალისწინებით, როცა მუდმივად იზრდება საერთო სასამართლოების დატვირთულობა, განსაკუთრებით სამოქალაქოსამართლებრივ დავებთან დაკავშირებით, სასარჩელო ხანდაზმულობის მითითებული ინტერესი ყურადსაღებია.

ხანდაზმულობის ინსტიტუტი ასევე ემსახურება სახელშეკრულებო დისციპლინის სიმტკიცეს და სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილეებს ეხმარება თავიანთი უფლება-მოვალეობების ეფექტურად განხორციელებაში.⁶⁷

სასარჩელო ხანდაზმულობა წინა პლანზე აყენებს დროის ძალას, რომელიც, თავის მხრივ, შემამსუბუქებელ შედეგს იძლევა. ცალკეული მოსაზრების მიხედვით, კანონმდებელმა, სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის დანესებით, არსებული ურთიერთობის სტაბილურობა და სამართლებრივი ურთიერთობის სიცხადე უფრო მნიშვნელოვნად მიიჩნია, ვიდრე ძველი უფლების განხორციელება.⁶⁸

ხანდაზმულობის საფუძვლით ბრუნვის მონაწილეთა ინტერესების თანაბარი დაცვა, მათ შორის, უზრუნველყოფილია საკანონმდებლო დათქმით იმის შესახებ, რომ სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილენი ვალდებულნი არიან, კეთილსინდისიერად განახორციელონ თავიანთი უფლებები და მოვალეობანი.⁶⁹ აღნიშნულიდან გამომდინარე, კონკრეტული საკანონმდებლო რეგულირების დადგენისას უნდა იქნეს გათვალისწინებული როგორც მოვალის, ასევე კრედიტორის ინტერესები.

⁶¹ *Medicus D.*, Allgemeiner Teil des BGB, 10. Aufl. München, 2010, Rn 105.

⁶² *Pichonnaz P.*, Ursprung und Begründung in historischer Sicht, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung, 2015, 521.

⁶³ *Thouvenin F., Purtschert T.*, Schweizer Obligationenrecht 2020, Entwurf für einen neuen allgemeinen Teil, Zürich, 2013, Rn. 2.

⁶⁴ *Friehe T., Schulz M., Zimmer D.*, Gutachten zur Revision des Schweizer Verjährungsrechts aus rechtsökonomischer Perspektive - Eine Regulierungsfolgenabschätzung, Bonn, 2013, 19.

⁶⁵ *Derleder P., Meyer T.*, Die Verjährung zivilrechtlicher Ansprüche – Schuldrechtsmodernisierung zwischen Verbraucherschutz und Turbokapitalismus, Kritische Justiz, Nr. 3, 35 Jahrgang, 2002, 327.

⁶⁶ *Friehe T., Schulz M., Zimmer D.*, Gutachten zur Revision des Schweizer Verjährungsrechts aus rechtsökonomischer Perspektive - Eine Regulierungsfolgenabschätzung, Bonn, 2013, 18.

⁶⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 25 დეკემბრის №ას-266-254-2013 გადაწყვეტილება.

⁶⁸ *Guckelberger A.*, Die Verjährung im Öffentlichen Recht, Tübingen, 2004, 73.

⁶⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 13 ოქტომბრის № ას-609-582-2016 განჩინება.

ხანდაზმულობის ვადის ხანგრძლივობა უნდა იყოს აშკარა და ერთმნიშვნელოვნად დამტკიცებული⁷⁰ და უნდა უზრუნველყოს მხარეთა ინტერესებს შორის გონივრული ბალანსის დადგენა.

ამასთან, აღსანიშნავია, რომ, მიუხედავად სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის ინტერესისთვის ესოდენ დიდი მნიშვნელობის მინიჭებისა, სსკ-ით დადგენილი ცალკეული დებულებები აშკარად უგულებელყოფს ხანდაზმულობის მითითებულ მიზანს. კანონმდებლის მსგავსი მიდგომა კი აჩენს იმის ვარაუდის შესაძლებლობას, რომ ხანდაზმულობის დადგენით კანონმდებელი უფრო მეტად შეეცადა სამართლებრივ სტაბილურობაზე მოვალის ინტერესების დაცვას, ვიდრე კრედიტორის, თუმცა ცალკეულ შემთხვევებში ეს მდგომარეობა იცვლება კრედიტორის სასარგებლოდ.

3. სამართლიანი სასამართლოს უფლების სასარჩელო ხანდაზმულობით შეზღუდვის ძირითადი თავისებურებანი

სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტზე მსჯელობისას, აუცილებელია მისი შეფასება კონსტიტუციურ-სამართლებრივ პრინციპებთან შესაბამისობის თვალსაზრისით. უდავოა, რომ კანონმდებლის მიერ ხანდაზმულობის ვადის გასვლით კრედიტორს ერთმევა შესაძლებლობა, განახორციელოს თავისი მოთხოვნის იძულებითი აღსრულება.⁷¹ ვინაიდან, ამა თუ იმ უფლებით სრულყოფილად სარგებლობის უმნიშვნელოვანეს გარანტიას სწორედ მისი სასამართლოში დაცვის შესაძლებლობა წარმოადგენს, თუ არ იარსებებს უფლების დარღვევის თავიდან აცილების ან დარღვეული უფლების აღდგენის შესაძლებლობა, თავად უფლებით სარგებლობა შეიძლება დადგეს კითხვის ნიშნის ქვეშ. შესაბამისად, უფლება-თავისუფლებების დასაცავად სასამართლოსადმი მიმართვის აკრძალვა ან არათანაზომიერი შეზღუდვა შეუსაბამოა არა მხოლოდ სამართლიანი სასამართლოს უფლებასთან, არამედ, იმავდროულად, შეიცავს თავად იმ უფლების უგულებელყოფის საფრთხეს, რომლის დასაცავადაც სასამართლოსადმი მიმართვაა შეზღუდული.⁷²

აღსანიშნავია, რომ სამართლიანი სასამართლოს უფლება ინსტრუმენტული ხასიათისაა, მისი მიზანი ადამიანის უფლებების და კანონიერი ინტერესების სასამართლოს გზით ადეკვატური, ეფექტური დაცვის შესაძლებლობის უზრუნველყოფაა. შესაბამისად, სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზაცია საჭიროებს იმ კონკრეტული უფლების არსებობას, რომლის დაცვაც უკავშირდება სასამართლოსადმი მიმართვის შესაძლებლობას.⁷³ თანამედროვე დემოკრატიულ და სამართლებრივ სახელმწიფოში სამართლიანი სასამართლოს უფლებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, იგი არ არის აბსოლუტური და ექვემდებარება შეზღუდვას, რაც გამართლებული იქნება ლეგიტიმური საჯარო ინტერესით.⁷⁴

ხანდაზმულობის ვადების დადგენის ლეგიტიმურ მიზანზე მიუთითებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოც, კერძოდ, სასამართლო განმარტავს, რომ ხანდაზმულობა „ემსახურება

⁷⁰ Meller-Hannich C., Die Einrede der Verjährung, JuristenZeitung, 60. Jahrgang, Heft 13, 2005, 658.

⁷¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2005 წლის 4 მარტის № ას-1267-1398-04 განჩინება.

⁷² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2010 წლის 28 ივნისის № 1/466 გადაწყვეტილება „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁷³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 4 აპრილის № 1/2/440 განჩინება „საქართველოს მოქალაქე ანატოლი კოზლოვსკი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁷⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2010 წლის 28 ივნისის № 1/466 გადაწყვეტილება „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

რამდენიმე მნიშვნელოვან მიზანს, კერძოდ, სამართლებრივ განსაზღვრულობას და საბოლოოობას, პოტენციური მოპასუხეების დაცვას ძველი სარჩელებისგან, რომლებისგან თავის დაცვაც შეიძლება რთული აღმოჩნდეს და უსამართლობის თავიდან აცილებას, რომელიც შეიძლება წარმოიშვას, თუ სასამართლოები იძულებული გახდებიან გადაწყვიტონ საქმეები, რომლებიც შორეულ წარსულში მოხდა, იმ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით, რომლებიც შესაძლოა, დროის გასვლის გამო არასაიმედო ან არასრული იყოს.⁷⁵

უდავოა, რომ ხანდაზმულობა ნამდვილად ემსახურება ზემოაღნიშნული მიზნების რეალიზაციას, რაც განსაზღვრულია როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს, ასევე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკით, თუმცა იმისათვის, რომ ხანდაზმულობის ვადები შეესაბამებოდეს ევროპის საბჭოს სამართალს, ის უნდა ატარებს ლეგიტიმურ მიზანს და ლეგიტიმური მიზნის მიღწევის პროპორციულ საშუალებას უნდა წარმოადგენდეს.⁷⁶

ლეგიტიმური მიზნის არსებობისას, აუცილებელია ცალკეული ნორმის შეფასება თანაზომიერების პრინციპის შესაბამისად. თანაზომიერების პრინციპის მიხედვით, „უფლების მზლუდავი საკანონმდებლო რეგულირება უნდა წარმოადგენდეს ღირებული საჯარო (ლეგიტიმური) მიზნის მიღწევის გამოსაძეგ და აუცილებელ საშუალებას. ამავე დროს, უფლების შეზღუდვის ინტენსივობა მისაღწევი საჯარო მიზნის პროპორციული, მისი თანაზომიერი უნდა იყოს. დაუშვებელია, ლეგიტიმური მიზნის მიღწევა განხორციელდეს ადამიანის უფლების მომეტებული შეზღუდვის ხარჯზე“.⁷⁷

სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტის მიზანშეწონილობისა და შესაბამისობის კონტროლი მიიღწევა სწორედ მისი თანაზომიერების პრინციპთან შესაბამისობის კუთხით.

ზოგადად, სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტის კონსტიტუციურობის შეფასება უნდა განხორციელდეს დადგენილი ვადების გონივრულობისა და მოთხოვნის განხორციელების ობიექტური შესაძლებლობიდან გამომდინარე. სამართლებრივი მოქმედების შესრულებისთვის დადგენილი ვადა უნდა იყოს გონივრული და, როგორც წესი, უნდა ემსახურობდეს ზოგადსამართლებრივ ან ადრეული მოთხოვნიდან წარმოშობილი უსამართლობისაგან დაცვას.⁷⁸

„ერთი მხრივ, კანონმდებელი არ უნდა აწესებდეს ხანდაზმულობის გაუმართლებლად ხანგრძლივ ვადას, რაც შემდეგ შექმნის შესაძლებლობას, რომ ნებისმიერი გარიგება გახდეს სადავო და კეთილსინდისიერმა კონტრაჰენტმაც კი ვერ შეძლოს თავის დაცვა. მეორე მხრივ, ის არ უნდა იყოს არაგონივრული, აშკარად მცირე, არ უნდა გამორიცხავდეს დაინტერესებული პირის კანონიერი ინტერესების დაცვის შესაძლებლობას“.⁷⁹

აღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, ნებისმიერი ვადა, რომელიც კანონმდებლის მიერ დგინდება, უნდა იყოს გონივრული და უნდა იქნეს გათვალისწინებული მხარეთა ორმხრივი ინტერესები. კანონმდებლობით დადგენილი ვადა, რომელიც შეუსაბამოდ მცირე ან გაუმართლებლად ხანგრძლივია, შეიძლება მიჩნეულ იქნეს კონსტიტუციასთან შეუსაბამოდ, მხარეთა ინტერესების შორის გონივრული ბალანსის დაცვის გაუთვალისწინებლობის საფუძვლით. არაგონივრული ვადე-

⁷⁵ Stubbings and Others v. The United Kingdom, [1996], ECHR, 15.

⁷⁶ Agentur der Europäischen Union für Grundrechte und Europarat, Handbuch zu den europarechtlichen Grundlagen des Zugangs zur Justiz, Luxemburg, 2016, 143.

⁷⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 26 ივნისის № 3/1/512 გადაწყვეტილება „დანის მოქალაქე ჰეიკე ქრონკვისტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

⁷⁸ Agentur der Europäischen Union für Grundrechte und Europarat, Handbuch zu den europarechtlichen Grundlagen des Zugangs zur Justiz, Luxemburg, 2016, 133.

⁷⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 29 იანვრის № 1/1/543 გადაწყვეტილება „შპს „მეტალინვესტი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

ბის დადგენისას კანონი ვერ უზრუნველყოფს პირის უფლების რეალურად დაცვას და ის იქნება მხოლოდ ფიქციური.⁸⁰

ხანდაზმულობის ვადების გონივრულობის საკითხის შეფასება უნდა განხორციელდეს ინდივიდუალურად. კანონმდებელმა ხანდაზმულობის ცალკეული ვადების დადგენისას უნდა გაითვალისწინოს კრედიტორის მიერ მოთხოვნის წარდგენის რეალური შესაძლებლობა. იმ შემთხვევაში, თუ კრედიტორი ვერ წარადგენს თავის მოთხოვნას იმის გამო, რომ მას არ ჰქონდა ინფორმაცია მოთხოვნის წარდგენის საფუძვლის გამო, ეს არ უნდა იწვევდეს ხანდაზმულობის საფუძვლით მოთხოვნის განხორციელების შეუძლებლობას.⁸¹ იმისათვის, რომ პირმა ისარგებლოს გადაწყვეტილების ბათილად ცნობის უფლებით, მას უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, იცოდეს გადაწყვეტილების არსებობის თაობაზე, რომელიც ეხება მის უფლებებსა და ინტერესებს. სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადით სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების შეზღუდვა იქნება ლეგიტიმური მიზნის მიღწევის პროპორციული საშუალება, თუ პირს ექნება უფლების განხორციელების საკმარისი დრო და შესაძლებლობა.⁸²

საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, მდგომარეობა იცვლება, როდესაც კერძო პირთა უფლების დაცვის შესაძლებლობას უპირისპირდება სახელმწიფო ინტერესი, მაგ., როდესაც დაინტერესებული უფლებების დარღვევა გამომწვეულია სახელმწიფოს (სახელმწიფო ორგანოების/თანამდებობის პირების) ან/და სხვა პირების (მონმის, ექსპერტის, მხარის ან მისი წარმომადგენლის) მართლსაწინააღმდეგო/ბრალეული ქმედებით. სამართლებრივი უსაფრთხოების უმნიშვნელოვანეს ასპექტს წარმოადგენს სახელმწიფოს მხრიდან კანონის დარღვევით გამომწვეული ზიანის ანაზღაურების შესაძლებლობის უზრუნველყოფა. სამართლებრივი სახელმწიფო აღიარებს ადამიანს არა მხოლოდ, როგორც უმთავრეს ფასეულობას, არამედ უზრუნველყოფს ძირითადი უფლებებით სრულყოფილად და ეფექტურად სარგებლობის შესაძლებლობას, ვინაიდან სამართლებრივ სახელმწიფოში სახელმწიფო წარმოადგენს უფლებების რეალიზაციის მხოლოდ შესაძლებლობას. „მართალია, მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადით შეზღუდვა ინარჩუნებს ლეგიტიმურ მიზნებს, მაგრამ ეს მიზნები თვისებრივად სახეცვლილია სახელმწიფოსთან მიმართებით, ვინაიდან ისინი არ უკავშირდება კონკრეტული კერძო პირების უფლებების დარღვევის საფრთხეს. სახელმწიფოს, რომელიც თავად უნდა იყოს სამართლებრივი უსაფრთხოების გარანტი, არ აქვს ამ ინტერესის (სამართლებრივი უსაფრთხოების) სხვისგან დაკმაყოფილების მოლოდინი, რაც განასხვავებს მას კერძო პირებისგან.“⁸³

ვინაიდან სახელმწიფოს მონაწილეობისას განსხვავებულია დაპირისპირებული ინტერესები, შესაბამისად, განსხვავებული უნდა იყოს მიდგომაც ამ ინტერესებს შორის სამართლიანი ბალანსის არსებობის შეფასებისთვის. დაინტერესებულ პირებს ასეთ შემთხვევაში უნდა ჰქონდეთ რეალური

⁸⁰ კობრიძე ლ., ზოგიერთი სამოქალაქო-სამართლებრივი ნორმის განმარტების პრობლემები კანონით მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული დავების განხილვისას, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, № 2(41)14, 2014, 15.

⁸¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 21 ივლისის № 2/2/656 გადაწყვეტილება „სს „სილქ როუდ ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“; *Gabriel U., Verjährung der Schadensersatzansprüche gegen den Steuerberater nach altem und neuen Verjährungsrecht, Hamburg, 2014, 26.*

⁸² კობრიძე ლ., ზოგიერთი სამოქალაქო-სამართლებრივი ნორმის განმარტების პრობლემები კანონით მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული დავების განხილვისას, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, № 2(41)14, 2014, 15.

⁸³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2013 წლის 5 ნოემბრის № 3/1/531 გადაწყვეტილება „თამაზ ჯანაშვილი, ნანა ჯანაშვილი და ირმა ჯანაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

შესაძლებლობა, დაიცვან საკუთარი უფლება, მათ შორის, მოითხოვონ სახელმწიფოს სასარგებლოდ მიღებული მათი უფლების დამრღვევი სასამართლო გადაწყვეტილების ბათილობა, როდესაც ეს არის უშუალო და აუცილებელი გზა უფლების აღდგენისა თუ კომპენსაციის მიღებისთვის.⁸⁴

სახელმწიფოსთან მიმართებით სასამართლომ აღნიშნა, რომ იმ ურთიერთობებში, რომელშიც სახელმწიფო მონაწილეობს, ძალიან მაღალია ნდობისა და კეთილსინდისიერების ხარისხი, ამასთან, კერძო სამართლის სუბიექტების მხრიდან მოქმედებს კონტრაპენტი ძლიერი მხარის, სახელმწიფოს ქმედებების მიმართ კანონიერი ნდობის პრინციპი.⁸⁵

სახელმწიფოს არ უნდა ჰქონდეს კერძო პირების შემთხვევაში ხანდაზმულობის ვადის გამოყენებით თავდაცვის შესაძლებლობა, ვინაიდან ის თავად წარმოადგენს პირის უფლებებისა და ინტერესების დაცვის გარანტორს.

4. დასკვნა

სახელმწიფო მოთხოვნის ხანდაზმულობის მნიშვნელობა შეუცვლელია. ის პოზიტიურ გავლენას ახდენს მხარეთა ინტერესების დაცვასა და სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობაზე, თუმცა, სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტის მნიშვნელობის და მისი იმპლემენტაციის აუცილებლობის აღნიშვნასთან ერთად, აუცილებელია იმ სირთულეებზე მითითება, რაც, ზოგადად, უკავშირდება სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტს.

საკმაოდ რთულია ცალკეულ შემთხვევებთან მიმართებით განსხვავებული ხანდაზმულობის ვადების დადგენის გამართლება. მიზნები, რომლებითაც არის გამართლებული სასარჩელო ხანდაზმულობის ინსტიტუტის არსებობა, წარმატებით შეიძლება იქნეს გამოყენებული განსხვავებულ შემთხვევებში. ზოგადად, ძალიან რთულია იმის დასაბუთება, რატომ უნდა იყოს განსაზღვრული მოთხოვნები უფრო მოკლე ვადაში ხანდაზმული, სხვა მსგავს მოთხოვნებთან შედარებით. კანონმდებლობიდან საილუსტრაციოდ შესაძლებელია მოყვანილ იქნეს ნასყიდობისა და ნარდობის ხელშეკრულების მიმართ მოქმედი განსხვავებული ხანდაზმულობის ვადები.

ხანდაზმულობის ინსტიტუტთან დაკავშირებული ძირითადი სისუსტე მდგომარეობს იმაში, რომ ხანდაზმულობის ვადების დადგენისას გათვალისწინებულია მხოლოდ მოვალის ან მხოლოდ კრედიტორის ინტერესები, რაც, ბუნებრივია, არღვევს მხარეთა შორის გონივრულ ბალანსს. ამასთან, შესაძლებელია, ხანდაზმულობის ვადის გასვლის გამო შეუძლებელი გახდეს მოთხოვნის განხორციელება იმ შემთხვევაშიც კი, როცა კრედიტორმა არ იცოდა და არც შეიძლებოდა ცოდნობა უფლების დარღვევის შესახებ. საკითხის მსგავსი გადაწყვეტა კი შეიძლება თავად იყოს სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობასთან შეუსაბამო.

ბიბლიოგრაფია:

1. ახვლედიანი ზ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 1999, 316.
2. ზოიძე ბ., ქართული სამოქალაქო კოდექსის შექმნის ისტორიიდან, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, №6/2003-1, 2003, 110.
3. კვანტალიანი ნ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, თბ., 2017, მუხლი 128, ველის ნომერი 2-3.

⁸⁴ იქვე.

⁸⁵ სვანაძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, 2017, თბ., მუხლი 144, ველის ნომერი 4.

4. კობრეიძე ლ., ზოგიერთი სამოქალაქო-სამართლებრივი ნორმის განმარტების პრობლემები კანონით მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული დავების განხილვისას, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2(41)'14, 2014, 15.
5. ლილუაშვილი თ., სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, მე-2 გამოცემა, თბ., 2005, 133.
6. ლომიძე ვ., ხანდაზმულობა (ტერმინი საკითხისათვის), პროფ. გ. ნადარეიშვილის ხსოვნისადმი მიძღვნილი კრებული: სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიული ნარკვევები, წიგნი I, თბ., 2010, 370.
7. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს რეკომენდაციები სამოქალაქო სამართლის სასამართლო პრაქტიკის პრობლემატურ საკითხებზე, თბ., 2007, 63.
8. სვანაძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, 2017, თბ., მუხლი 144, ველის ნომერი 4.
9. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2018 წლის 24 დეკემბრის № ას-1089-2018 განჩინება.
10. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2018 წლის 20 აპრილის №ას-313-313-2018 განჩინება.
11. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2017 წლის 21 ივლისის №2/2/656 გადაწყვეტილება „სს „სილქ როუდ ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
12. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 13 ოქტომბრის № ას-609-582-2016 განჩინება.
13. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 9 ოქტომბრის № ას-898-860-2014 გადაწყვეტილება.
14. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 1 ივლისის №ას-17-14-2015 გადაწყვეტილება.
15. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 29 იანვრის №1/1/543 გადაწყვეტილება „შპს „მეტალინვესტი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
16. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 25 დეკემბრის № ას-266-254-2013 გადაწყვეტილება.
17. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2013 წლის 5 ნოემბრის №3/1/531 გადაწყვეტილება „თამაზ ჯანაშვილი, ნანა ჯანაშვილი და ირმა ჯანაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
18. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 19 ივლისის №ას-868-814-2012 განჩინება.
19. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2010 წლის 28 ივნისის №1/466 გადაწყვეტილება „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
20. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 26 ივნისის №3/1/512 გადაწყვეტილება „დანის მოქალაქე ჰეიკე ქრონჟესტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
21. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 11 ივნისის №ას-547-515-2012 გადაწყვეტილება.
22. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 4 აპრილის №1/2/440 განჩინება „საქართველოს მოქალაქე ანატოლი კოზლოვსკი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
23. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2005 წლის 4 მარტის №ას-1267-1398-04 განჩინება.
24. Limitation Act, 13/11/1980.
25. Agentur der Europäischen Union für Grundrechte und Europarat, Handbuch zu den europarechtlichen Grundlagen des Zugangs zur Justiz, 2016, 133, 143-144.
26. Bergmann A., Der Verfall des Eigentums: Ersitzung und Verjährung der Vindikation am Beispiel von Raubkunst und Entarteter Kunst, Tübingen, 2015, 36-37.

27. *Boemke B., Ulrici B.*, BGB Allgemeiner Teil, Berlin Heidelberg 2009, Rn. 16.
28. *Bucher E.*, Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil ohne Deliktsrecht, 2. Auflage, Zürich, 1988, 444.
29. *Dannemann G., Karatzenis F., Thomas G.*, Reform des Verjährungsrechts aus rechtsvergleichender Sicht - Hans Stoll zum 65. Geburtstag, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht/The Rabel Journal of Comparative and International Private Law*, 55. Jahrgang, Heft 1, 1991, 699.
30. *Derleder P., Meyer T.*, Die Verjährung zivilrechtlicher Ansprüche – Schuldrechtsmodernisierung zwischen Verbraucherschutz und Turbokapitalismus, *Kritische Justiz*, Nr. 3, 35 Jahrgang, 2002, 326-327.
31. *Dohse R.*, Die Verjährung, 11. Auflage, Stuttgart, 2010, 21-22.
32. *Engelmann J.*, Dissertation, Die Verjährung nach russischem Privatrecht, 1867, 3.
33. *Frank P.*, Befristung, Verjährung, Verschweigung und Verwirkung, *Archiv für die civilistische Praxis*, Band 206, Heft 6, 2006, 980.
34. *Friehe T., Schulz M., Zimmer D.*, Gutachten zur Revision des Schweizer Verjährungsrechts aus rechtsökonomischer Perspektive - Eine Regulierungsfolgenabschätzung, Bonn, 2013, 18-19.
35. *Gabriel U.*, Verjährung der Schadensersatzansprüche gegen den Steuerberater nach altem und neuen Verjährungsrecht, Hamburg, 2014, 26.
36. *Greiner S.*, Schuldrecht Besonderer Teil, Vertragliche Schuldverhältnisse, Berlin Heidelberg, 2011, 130.
37. *Guckelberger A.*, Die Verjährung im Öffentlichen Recht, Tübingen, 2004, 1, 73-74.
38. *Habscheid W.*, Die Begrenzung privater Rechte durch Verjährungs-, Verwirkungs- und Fatalefristen, Band I: Die Verjährung der Forderungen, Band II: Andere Befristungen und Rechte by Karl Spiro, *Archiv für die civilistische Praxis*, 1978, 335.
39. *Kepplinger J.*, Zur vertraglichen Verlängerung der kurzen Verjährungsfrist von Schadenersatzansprüchen, *Juristische Blätter*, Heft 3, 2012, 161.
40. *Klose M.*, Vindikationsverjährung: Gewogen für verfassungswidrig befunden! *Rewiss*, Heft 2, 2014, 242.
41. *Koller A.*, Schweizerisches Obligationenrecht: Handbuch des allgemeinen Schuldrechts ohne Deliktsrecht, 3. Auflage, Bern, 2009, §67, Rn. 6
42. *Liebel F.*, Die Verjährung von Schadenersatzansprüchen bei Vorliegen mehrerer Aufklärungspflichtverletzungen, *ÖBA*, 6/17, 404.
43. *Mann M., Hervier M., Sychold M.*, Gutachten zum Recht der Verjährung in Deutschland, Frankreich, England und Dänemark, Lausanne, 2011, 10.
44. *Medicus D.*, Allgemeiner Teil des BGB, 10. Auflage, München, 2010, Rn. 105.
45. *Medicus D.*, System und Prinzipien des Privatrechts by Franz Bydlinki, *Archiv für die civilistische Praxis*, 1997, 317.
46. *Meller-Hannich C.*, Die Einrede der Verjährung, *JuristenZeitung*, 60. Jahrgang, Heft 13, 2005, 658.
47. *Pichonnaz P.*, Ursprung und Begründung in historischer Sicht, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung*, 2015, 521, 525.
48. *Schmidt-Kessel M.*, Ein einheitliches europäisches Kaufrecht? Eine Analyse des Vorschlags der Kommission, München, 2012, 529.
49. *Schmidt-Räntsch J.*, in *Erman BGB Kommentar*, 11 Auflage, Band I, Hamburg, 2004, §194, Rn. 2.
50. *Sebastian B.*, Aktuelle Probleme des Verjährungsrechts, *Juristische Ausbildung*, 31. Jahrgang, Heft 7/2009, 2009, 481.
51. *Seidl E.*, Die Verjährung als sozialer Behelf im Rechtsbuch von Hermopolis, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung*, 1974, 361.
52. *Thouvenin F., Purtschert T.*, Schweizer Obligationenrecht 2020, Entwurf für einen neuen allgemeinen Teil, Zürich, 2013, Rn-1-2.
53. *Stubbings and Others v. The United Kingdom*, [1996], ECHR, 15.
54. <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/58>>